

LAUSUNTO

Oikeusministeriölle

Verkkovaikuttamista 2010-luvulla

Viitaten oikeusministeriön selvitykseen Verkkovaikuttamista 2010-luvulla (1/2011) ja sitä koskevaan 2.3.2011 päivättyyn lausuntopyyntöön (OM012:00/2011), Piraattipuolue esittää pyydettyinä lausuntonaan seuraavaa. Lausunto on jaoteltu selvityksen sivuilla 51–53 olevien johtopäätösten ja suositusten mukaan.

Yhdistysrekisterin muutosilmoitusten nopeuttaminen

Selvityksessä todetaan, että Patentti- ja rekisterihallitusten käsittelyaikojen tulisi olla nopeampia. Tähän näkemykseen on helppo yhtyä. Ongelmia ovat Patentti- ja rekisterihallituksen alati pitenevät käsittelyajat ja käytäntöjen sekavuus. Viimeksi asiaa kysyttäessä sääntömuutosjono oli jo kahdeksan kuukautta. Näinollen esimerkiksi kaksi kertaa vuodessa kokoustavan yhdistyksen kevätkokouksessa hyväksytty sääntömuutos ei ehdi tulla voimaan ennen syyskokousta, mikä pakottaa yhdistykset toimimaan lainvastaisesti, ja käyttämään uusia sääntöjä ennen niiden vahvistamista. Ylipäänsä olisi harkittava, onko yhdistyksen sääntömuutoksia tarpeen vahvistuttaa silloin, kun kyse ei ole yhdistyksen toiminnan tarkoituksen muuttamisesta. Olisi syytä harkita käytäntöä, jossa sääntömuutokset vain ilmoitetaan PRH:lle, joka oikaisisi ne jälkikäteen tarvittaessa.

PRH:ssa omaksuttujen käytäntöjen ja lain suhdetta pitäisi selkiyttää. Laissa yhdistyksen säännöille asetetut vaatimukset ovat melko vähäisiä, mutta PRH:lla on kasa omia tulkintoja, joiden noudattaminen vaihtelee sääntömuutosten tarkastajasta riippuen. Tulkinnat eivät perustu suoraan lakiin, eikä niitä voi mitenkään tietää etukäteen. Esimerkiksi Piraattipuolueen nuorisojärjestön Piraattinuoret ry:n PRH:ssa jo hyväksytyistä säännöistä sanasta sanaan kopioitu sanamuoto piiriyhdistyksen sääntöihin ei kelvannutkaan. Yhdistysten demokraattinen päätöksenteko hankaloituu, kun yksittäisen PRH:n virkamiehen lakiin suoraan perustumaton näkemys jyrää jäsenistön tahdon.

Yhdistystekisteritiedot tulisi saada maksuttomasti verkkoon selvityksessä mainitulla tavalla.

Mahdollisen "kevytrekisteröinnin" käyttöönotto

Selvityksessä ehdotetaan tarkemmin selvitettäväksi ajatusta tavanomaista yhdistyksen rekisteröintiä kevyemmän rekisteröintitavan käyttöönotosta. Ajatus "kevytrekisteröinnistä" on kannatettava. Tulee kuitenkin olla jokin selkeä ero, milloin yhdistyksen voi kevytrekisteröidä ja milloin se tulee rekisteröidä normaalin kaavan mukaisesti. Rahankäyttötavat ovat huono perustelu, mutta esimerkiksi yhdistyksen kesto tai tarkoitus voisi toimia perusteena. Määräaikaiselle yhdistykselle kevytrekisteröinti olisi luonnollinen valinta. Myös muun muassa jonkin harrastuksen ympärillä pyörivä yhdistys, jonka rahankäyttö on vähäistä, voisi olla oikeutettu kevytrekisteröintiin. Nykyisessä tilanteessa näitä ryhmiä ei rekisteröidä byrokratiapakon ja kulujen vuoksi, vaan jäsenmaksujen keruut ja järjestelyt tehdään yksityishenkilöiden nimissä.

Kevytrekisteröinnin ero voisi olla esimerkiksi siinä, minkälaisia päätöksentekoelimiä vaaditaan. Kevytrekisteröidyllä yhteisöllä voisi olla esimerkiksi tietyt heti alussa nimetyt vastuuhenkilöt, eikä varsinaisia hallituksia tai kokouksia. Yhteisöllä ei tarvitsisi olla varsinaista jäsenyyttä, ja vastuuhenkilöt vastaisivat asioista henkilökohtaisesti. Erona olisi se, että vastuuhenkilöt voisivat toimia yhteisön nimissä, mahdollisuus rahankeräyslupan saantiin, ym.

Päätösten mitättömyyden tai moitteenvaraisten pätemättömyyden kriteerien tarkistaminen

Selvityksessä tehty ehdotus yhdistyksen päätöksen mitättömyyden ja pätemättömyyden kriteerien muuttamiseksi on kannatettava. Ongelma ei liity pelkästään sähköisiin kokouksiin. Perinteisten kokousten osalta on olennaista esimerkiksi se, onko kokouspaikka esteetön, ja voivatko liikuntaesteiset siten osallistua kokoukseen lainkaan, tai onko kuulo- tai näkövammaisille riittävät järjestelyt. Voisiko tällaisten järjestelyjen puute johtaa kokouksen mitätöimiseen? Voidaanko jokaiselta yhdistykseltä edellyttää tällaisten erityistarpeiden täydellistä huomiointia? Sähköinen etäosallistumismahdollisuus kokouksiin vähentää kylläkin jo tällaisia ongelmia, mutta ehdotus on selvittämisen arvoinen.

Rahankeräyslupainstituution tarkistaminen

Nykyiset rahankeräyslupasäännökset ovat ongelmallisia nykyaikaisen kansalaistoiminnan näkökulmasta, ja niitä on syytä muuttaa.

Selvityksessä mainitaan summaltaan kiinteät mikrolahjoitukset. Mikrolahjoitukset on kuitenkin usein toteutettu summaltaan vaihtuvina. Yhteistä niille on, että summat ovat pieniä. Esimerkiksi Flattr-palvelun käyttäjä laittaa Flattr-tililleen rahaa tietyn määrän kuussa, ja raha jakautuu kuukausittain niiden tahojen kesken, joille kyseinen käyttäjä on lahjoittanut rahaa. Jos käyttäjä on laittanut Flattr-tililleen 10 euroa rahaa ja tekee yhden lahjoituksen kuussa, kyseinen taho saa 10 euroa. Jos käyttäjä tekee 10 lahjoitusta kuussa, jokainen taho saa 1 euron. Rahankeräyslupasta vapauttamista ei tulisi siis sieto siihen, että kyse olisi pienestä ja kiinteästä lahjoitussummasta. Sen sijaan esimerkiksi ennalta määrätty keräyksen maksimituotto olisi parempi kriteeri.

Rahankeräyslainsäädäntö on suuri ongelma verkkoympäristössä, mikä havaittiin esimerkiksi eduskuntavaalien alla. Useat ehdokkaat ilmoittelivat varsin avoimesti tilinumeroitaan verkossa ja pyysivät lahjoituksia. Osa oli ottanut käyttöön tekstiviestilahjoituspalvelun. Tällaiset ovat lain näkökulmasta tällä hetkellä ongelmallisia, koska näiden takana ei ollut mitään rekisteröityä tukiyhdistystä (jotka saavat kerätä rahaa uuden lain mukaan ilman rahankeräyslupaa vaalikampanja-aikana). Voi olla vaikeaa enää millään tavoin hillitä tämän tyyppisiä rahankeräyskampanjoita, riippumatta siitä millaisia säännöksiä asiasta on voimassa. Verkossa myös hämärtyy raja tilinumeron ilmoittamisen ja yleisöön vetoamisen välillä.

Ilman rahankeräyslupaakin on tosin mahdollista järjestää laillisesti tietyn tyyppisiä kampanjoita. Eräs esimerkki tästä on kampanja, jossa toteutettiin "Lex Nokian" vastustanut tv-mainos ja ostettiin sille mainosaikaa. Kampanjassa ihmiset lupasivat osallistua "kimppaostukseen" (mainosajan ostaminen) tietyllä rahasummalla, mikäli riittävä määrä osallistumislupauksia tarvittavaa kokonaispottia varten saataisiin kasaan. Osallistumislupauksia saatiin kasaan riittävä määrä, jonka jälkeen kukin maksoi rahat sen tahon tilille, joka hoiti maksamisen. Kyse ei siis ollut vastikkeettomasta rahankeräyksestä vaan julkisesti suunnitellusta yhteisostoksesta. Kampanja on kuitenkin esimerkki siitä, miten Internetin julkinen luonne, ja siten helposti ylittävät "yleisöön vetoamisen" kynnykset aiheuttavat päänvaivaa etenkin lyhytaikaisille projektiluontoisille kampanjoille. Kampanjaa ei olisi voinut toteuttaa lain puitteissa rahankeräyksenä.

Eräs nykyisen rahankeräyslainsäädännön pulma on, ettei siinä oteta varsinaisesti kantaa ulkomailta kerättäviin lahjoituksiin. Verkossa tapahtuvaan rahankeräykseen voi hyvinkin tulla lahjoituksia myös ulkomailta. Verkossa tehtävää keräystä varten myönnettävät keräyslupat ovat kuitenkin "valtakunnallisia, pois lukien Ahvenanmaa". Käytännössä verkossa tehtävä keräys kohdistuu kaikkiin, ja se voidaan toteuttaa useilla kielillä. Pitäisi luoda erilliset säännökset verkkokeräyksestä, joissa otettaisiin huomioon myös ulkomailta tulevien lahjoitusten mahdollisuus.

Ei ole mitään syytä sulkea pois mahdollisuutta kerätä varoja myös ulkomailta, sillä monien erityisesti verkkoa aktiivisesti käyttävien yhdistysten toimintakin kohdistuu koko maailmalle ja osallistujia haetaan kaikkialta. Yksinkertainen esimerkki on yhdistys, joka tarjoaa verkkopelejä jäsenilleen. Peleissä otetaan otteluita eri maiden joukkeitä vastaan ja myös varat palvelinten maksamiseen kerätään tuolloin muualtakin kuin Suomesta.

Pääsy kaikkiin julkisiin asiakirjoihin ja tietoihin

Selvityksessä korostetaan, että viranomaisten julkiset asiakirjat tulisi saada mahdollisimman kattaviin ja helppokäyttöisiin tietokantoihin verkkoon kaikkien nähtäville. Ajatus on kannatettava, ja toteutuessaan helpottaisi suuresti kansalaisjärjestöjen sekä kansalaisvaikuttamisesta kiinnostuneiden yksityishenkilöiden toimintaa. Nykyään asiakirjat ovat hajallaan eri viranomaisten sivustoilla, ja eri viranomaisilla on erilaiset käytännöt sen suhteen, mitä asiakirjoja laitetaan esille. Olisi luotava yhteiset käytännöt eri viranomaisten välille, ja kenties yhteinen verkkopalvelu, josta olisi löydettävissä kaikkien viranomaisten asiakirjat.

Kansalaisjärjestöjen näkökulmasta asiakirjojen saatavuudessa tärkeä asia on myös tiedonsaannin nopeus. Tieto tietystä asiasta kiinnostaa ihmisiä keskimäärin 1-2 päivää siitä alkaen kun asia tulee julkisuuteen tiedotusvälineiden kautta. Jos tänä aikana ei viranomaisten hitauden vuoksi ole saatavissa asiakirjoja, jotta niitä voisi suoraan julkisuudessa kommentoida, mahdollisuudet tuoda oma mielenkiintoinen näkökulma esille ja saada se leviämään tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa ovat jo huomattavasti heikommat.

Esimerkkinä tästä on viime vuonna tarkistettu hyvitysmaksuasetus, joka julkaistiin tekijänoikeusjärjestöjen ylläpitämällä Hyvitysmaksu.fi-sivustolla aiemmin kuin viranomaisten omilla sivustoilla. Hyvitysmaksu.fi-sivustollekin asetus tuli vasta sen hyväksymistä seuranneena päivänä, jolloin sosiaalisessa mediassa oli ehtinyt jo levitä väärää tietoa aiheesta.

Hallituksen esityksiä joutuu välillä odottamaan viikonkin verkkoon. Tavoiteeksi pitäisi ottaa, että asiakirjat olisivat aina julkisena verkossa jo sillä hetkellä kun asiasta julkaistaan esimerkiksi tiedotusvälineille tarkoitettu tiedote, tai annetaan muutoin tietoa tiedotusvälineille. Ei liene mitään varsinaista estettä sille, etteikö tärkeimpiä asiakirjoja voisi julkaista verkossa tunnin sisällä niiden allekirjoittamisesta. Mallia voitaisiin ottaa eduskunnasta, jossa täysistuntojen päätökset saadaan yleensä käytännössä reaaliaikaisesti verkkoon. Täysistuntojen keskustelupöytäkirjatkin saadaan usein nopeammin verkkoon kuin valmiit hallituksen esitykset ja hyväksytyt säädökset.

Julkishallinnon päätöksenteko avoimemmaksi ja vaikutusmahdollisuuksien tarjoaminen verkossa

Ehdotus yhtenäisen vaikuttamisalustan luomisesta joka kuntaan on kannatettava. Vaikutuskeinoja kehiteltäessä tulisi miettiä erityisesti kansalaisjärjestöjen näkökulmaa, eikä pelkästään yksittäisten kansalaisten. Viranomaiset kykenevät käsittelemään vain rajallisen määrän palautetta, jolloin olisi syytä korostaa kansalaisjärjestöjen asiantuntevaa roolia, ja kehittää tapoja, joilla kansalaisjärjestöt ja myös löyhemmät ja spontaanit verkostot voisivat antaa palautetta jäsentensä ja kannattajiensa puolesta.

Sosiaalisen median hyödyntäminen hallinnossa

Selvityksessä esitetyt huomiot sosiaalisen median hyödyntämismahdollisuuksista hallinnossa olivat huomionarvoisia. Viranomaisten on oltava siellä missä ihmiset ovat.

Resursseja verkkovaikuttamiselle

Kansalaisyhteiskunnan verkkoviestintäprojektien tukeminen on kannatettavaa. Vapaaehtoisvoimin syntyy paljon hyödyllisiä palveluja, mutta ne eivät luotettavuudellaan kykene palvelemaan suuria massoja ilman jonkinlaista tukea. Tuki voi olla taloudellista tai esimerkiksi opastusta käyttämään yhdistyksen tarpeisiin sopivia palveluja. Piraattipuolueessa on havaittu, että yhdistysten sähköiseen toimintaan riittävän hyvin sopivia palveluita on hankalasti saatavilla. Tämä koskee etenkin suomalaisen yhdistystoiminnan perinteeseen sopivia palveluita.

Verkkovaikuttaminen samalle viivalle perinteisen kansalaistoiminnan kanssa

Selvityksessä sähköisestä asioinnista esitetyt näkökohdat olivat kannatettavia. Sähköisen toiminnan huomioonottamisesta on Piraattipuolueella sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia.

Myönteisenä kokemuksena mainittakoon, että Piraattipuolueen hallituksen realiaikaisessa pikaviestintäpalvelu IRC:ssä pitämistä kokouksista tehdyt pöytäkirjanotteet ovat kelvanneet esimerkiksi pankkiasioita hoidettaessa ja rahankeräyslupaa hakiessa. Pöytäkirjanotteissa kokouksen pitopaikaksi on merkitty tietty IRC-kanava, eikä tämän suhteen ole tullut mitään ongelmia.

Sen sijaan sähköisten allekirjoitusten käyttö puolue- ja vaalitoiminnassa on edelleen kysymysmerkki (s. 31). Piraattipuolue pyrkii keräämään kannattajakortteja presidentinvaalia varten sähköisesti, mutta sen onnistuminen on vielä auki. Lain näkökulmasta tällaisen keräyksen pitäisi olla sallittu (vaalilain 130 §, lain 13/2003 9 §, lain 617/2009 5 §:n 2 mom.), mutta ohjeita tai ennakkotapauksia ei ole. Oikeusministeriössä ei ole otettu riittävästi huomioon voimassa olevaa lainsäädäntöä, eikä mietitty näitä asioita etukäteen. Lainsäätäjän tahto asiassa on selvä, ja on valitettavaa, että viranomaiset ovat olleet kyvyttömiä toimeenpanemaan sitä. Eri viranomaisille tulisi tähdentää jo olemassa olevan lainsäädännön täytäntöönpanon tärkeyttä sähköisten allekirjoitusten osalta.

Verkon käytön laajentaminen ja "verkkoyhdistys"

Lakia on muutettava siten, että yhdistyksen päätöksenteko voisi tapahtua kokonaan verkossa. On muistettava, että hallitusten kokousten osalta erilaiset sähköiset kokoustamistavat sähköpostikokouksista alkaen ovat olleet jo vuosia täysin rutiininomaisia. Tämän laajentaminen myös yhdistyksen kokouksiin olisi luonnollista. Kussakin yhdistyksessä osataan miettiä yhdistykselle sopivat käytännöt, oli kyse sitten perinteisestä kokouksesta tai sähköisestä kokouksesta.

Perinteistä kokouspaikkaa hankittaessa joudutaan miettimään paikan hintaa, varustelutasoa, liikenneyhteyksiä, istumapaikkojen määrää, esteettömyyttä, kokoustarjoiluja... Sähköiseen kokoustamiseen liittyy myös monenlaista järjestettävää, kuten sopivan verkkopalvelun tai kokoustamistavan pohtiminen erilaisten tarpeiden näkökulmasta, mutta tämä ei lopulta eroa millään perustavanlaatuisella tavalla perinteisen kokouksen järjestämiseen liittyvistä tehtävistä.

Kun asiaa tarkastellaan perustuslaissa turvatun yhdistymisvapauden näkökulmasta, on selvää, ettei pitäisi olla valtion asia sanella yhdistyksen sisäiseen päätöksentekoon käytettävissä olevia tapoja, vaan ne pitäisi antaa yhdistysten mahdollisimman vapaasti päätettäväksi. Nykytilanne rajoittaa yhdistymisvapautta perusteettomasti.

Selvityksessä nähtiin "hyvän esiintymisen ja vakuuttavan argumentoinnin" vaikutuksen päätöksentekoon perinteisissä kokouksissa "edistävän jäsenedemokratian toteutumista" (s. 48). Selvityksessä myös väitettiin, että sähköisessä kokouksessa ihmisten vaikutusvalmiudet "voivat riippua vaikuttamisen kannalta

toisarvoisiksi katsottavista seikoista, kuten kyvystä kirjoittaa nopeasti kymmensormijärjestelmällä tai käyttää teknologiaa muutoin hyväkseen". Selvityksen mukaan päätöksenteko pelkästään verkkoympäristössä "ei selvästi ole yhtä yhdenvertainen kuin osittain tai kokonaan perinteinen kokous".

Tämä selvityksessä esitetty kritiikki on varsin ontuvaa ja puutteellista. Suullisessa esiintymisessä vaikutusvalmiudet perustuvat usein vaikuttamisen kannalta toisarvoisiin seikkoihin, kuten ulkoiseen olemukseen, puheäänen kuuluvuuteen, puhetaitoon, puhekykyyn ja esiintymisjännityksen määrään. Toisin olisi esimerkiksi keskustelufoorumilla tapahtuvassa kokouksessa, jossa ilmaisu on kirjallista, on aikaa harkita puheenvuoroa, eikä esiintymisjännitys vaivaa. Voikin hyvin olla, että tekstimuodossa argumentin rationaalisuus merkitsee enemmän kuin esiintymistaito tai henkilön ulkoinen olemus. Ei ole mitään syytä pitää nimenomaan suullista esiintymistä muita tapoja ongelmattomampana.

Mitä tulee teknologian hyväksi käyttämiseen, se on asia, joka on kunkin yhdistyksen itsensä harkittavissa. Jos yhdistyksen jäsenistö kokee, että yhdistyksen toimintaan sopii sähköinen kokoustaminen, ja että siihen löytyy sekä kokouksen järjestäjiltä että jäsenistöltä riittävät valmiudet, ei ole syytä viranomaistoimin estää tätä.

Selvityksessä puhutaan "verkkoyhdistyksestä" tai "kokonaan verkossa toimivasta yhdistyksestä", mikä on hieman harhaanjohtavaa. Yksinomaan verkon kautta tapahtuva päätöksenteko voi olla tarkoituksenmukaisin tapa myös sellaiselle yhdistykselle, joka ei toimi verkossa muutoin lainkaan. Toisaalta muutoin yksinomaan verkossa toimiva yhdistys voi pitää sopivimpana tapana päätöksentekoa perinteisin tavoin. Verkkovaikuttaminen ei ole pois muulta vaikuttamiselta, vaan verkko on työkalu, jota käytetään silloin kun se on tarkoituksenmukaista.

Pasi Palmulehto
Puheenjohtaja

Ahto Apajalahti
Varapuheenjohtaja